

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่

1. ภาคเหนือ

PRELIMINARY SURVEY ON UPLAND RICE CULTIVATION

I. NORTHERN REGION OF THAILAND

สง่า ดวงรัตน์	สุชาวดี นาคะทัต	ลาวัลย์ นิยมวิทย์	นงเยาว์ อุนยะวงศ์
จันทนา สรสิริ	พุดนา กมลรัตนกุล	สมร ออกเวชะ	ประยงค์ แสงไพโรจน์
ประวิทย์ เคียงผล	กিজจา สุวุฒโท	ประสงค์ สุขชัยบุญศิริ	บุญช่วย บัวมูล
อาจอง เลี้ยงสำ	มานโซ พุกเกลี้ยง	วิจารณ์ วิทยศิริ	เจริญ หอยขาว
สุรัตน์ ทองคำดี	ประภา ทองเสน	ดิเรก อินตาพรหม	ประพัฒน์ จิตสม
จำรัส เหล็กผา	ไชยณรงค์ ศุกภักดี	อร่าม วรรณวัตร	ทรงชัย ชุ่มภิรมย์
สาหัส ยศสันเทียะ	เสงี่ยม แจ่มจำรูญ	อาสา เขตแดน	

ฝ่ายวิเคราะห์ทางสถิติ

กองแผนงานและวิชาการ

บทคัดย่อ

รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของ เกษตรกรในการปลูกข้าวไร่ เพื่อให้คณะกรรมการโครงการข้าวไร่ที่สูง ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานใน การปรับปรุงเทคโนโลยีและถ่ายทอดแก่เกษตรกรได้สัมภาษณ์เกษตรกรในภาคเหนือ 12 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำปาง แพร่ อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ตาก กำแพงเพชร และน่าน รวม 240 ครัวเรือน ซึ่งมีเกษตรกร 2 กลุ่ม คือ เกษตรกรที่เป็นเจ้าของแปลง ทดสอบพันธุ์ข้าวไร่ ปี 2525 และ 2526 จำนวน 30 ครัวเรือน และเกษตรกรที่อยู่หมู่บ้านเดียวกับ เจ้าของแปลงทดสอบฯ โดยการสุ่มแห่งละ 3 ครัวเรือน รวม 201 ครัวเรือนสรุปผลได้ 3 หัวข้อ คือ ข้อมูลหมู่บ้านและเกษตรกร ข้อมูลการปลูกและบริโภคข้าวไร่ ปี 2524 และข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่ ปี 2525

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน 57 หมู่บ้าน เกี่ยวกับการคมนาคมไปอำเภอที่อยู่ใกล้ที่สุด พบว่า หมู่บ้านอยู่ห่างจากอำเภอร้อยละ 28 ทั้งในช่วง 0.5-5 และ 6-10 กิโลเมตร หมู่บ้านที่ไกลที่สุด คือ 43 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง ถนนลูกรังร้อยละ 39 เท่ากัน ถนนลาดยางและลูกรังในสายเดียวกันร้อยละ 16 ทางดินร้อยละ 7. ประชากรนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 95 นับถือภูติผีร้อยละ 5 จำนวนสมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 5 คน มีครัวเรือนที่ปลูกข้าวไร่ ร้อยละ 33

ข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือนที่ปลูกข้าวไร่ใน 12 จังหวัด จำนวน 240 ครัวเรือน พบว่าเป็นคนพื้นเมืองร้อยละ 89 ไทยภูเขาร้อยละ 11 มีชนชาติไทยใหญ่ กะเหรี่ยง มูเซอ และเย้า สมาชิกเฉลี่ย ครัวเรือนละ 6 คน การปลูกข้าว โดยข้าที่เดิม ร้อยละ 48 ไร่เลื่อนลอยร้อยละ 30 ปลูกแบบไร่หมุนเวียนร้อยละ 22

การปลูกและบริโภคข้าวไร่ ปี 2524 มีเกษตรกรให้สัมภาษณ์ 235 ครัวเรือน สรุปได้ว่าปลูก ข้าวไร่เฉลี่ย ครัวเรือนละ 4 ไร่ เป็นเนื้อที่ปลูกข้าวเหนียวร้อยละ 86 ข้าวเจ้าร้อยละ 14 ได้ผลผลิต เฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ ข้าวเหนียวได้ 216 และข้าวเจ้าได้ 217 กิโลกรัมต่อไร่ ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ใช้บริโภคได้เพียง 2-6 เดือน เกษตรกรแก้ปัญหาโดยการซื้อข้าวสารและปลูกข้าวนาสวน ในปี 2524 พบว่าในครัวเรือนที่ปลูกข้าวไร่ นั้น มีปลูกข้าวนาสวนร้อยละ 48 ปลูกเฉลี่ยครัวเรือนละ 5 ไร่ ได้ผลผลิตประมาณไร่ละ 455 กิโลกรัม พันธุ์ข้าวที่ ปลูกส่วนใหญ่เป็น ข้าวพันธุ์พื้นเมือง

สำหรับการปลูกข้าวไร่ ปี 2525 ได้สอบถามเกษตรกร 240 ครัวเรือน เกี่ยวกับการปลูก การดูแลรักษา การกระจายผลผลิต ตลอดจนลักษณะพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรต้องการ สรุปได้ดังนี้ ลักษณะพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นที่ราบและไหล่เขา คิดเป็นร้อยละ 32 และ 31 ตามลำดับ ประเภทดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย แปลงที่ปลูกข้าวไร่ ปี 2525 นี้ ส่วนมากปลูกมาแล้ว 1-4 ปี เตรียมดินโดยใช้จอบและเสียมขุดร้อยละ 50 นอกจากนี้ใช้รถไถเดินตาม แทรกเตอร์เล็กและใหญ่ร้อยละ 42 ไถด้วยสัตว์ ร้อยละ 8 พันธุ์ข้าวปลูกส่วนใหญ่ใช้ตามเพื่อนบ้านและญาติมีร้อยละ 3 เท่านั้นที่ได้รับคำแนะนำให้ปลูกข้าวพันธุ์ อาร์ 258 ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์ดี จากเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ และตำบล เกษตรกรปลูกข้าวในเดือนเมษายนถึงมิถุนายน โดยการหยอดเป็นหลุม ใช้เมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 8 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนมากใช้ระยะปลูก 30x30 เซนติเมตร นอกจากนี้มีอีกหลายระยะโดยขึ้นกับความอุดมสมบูรณ์ของดิน ถ้าเป็นดินป่าเปิดใหม่ดินดีที่ใช้ระยะปลูกห่าง ถ้าเป็นแปลงที่ปลูกข้าวมานานใช้ระยะปลูกถี่ เนื้อที่ปลูกข้าวเฉลี่ยครัวเรือนละ 4 ไร่ นิยมปลูกข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า คือปลูกข้าวเหนียวร้อยละ 85 พันธุ์ข้าวที่ปลูกมี ข้าวพันธุ์ชีวแม่จัน ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์รัฐบาล มีเนื้อที่ปลูกร้อยละ 1.5 อาร์ 258 ปลูกร้อยละ 7.5 พันธุ์พื้นเมือง ร้อยละ 75.9 สำหรับข้าวเจ้า มี กข 7 ร้อยละ 0.2 พันธุ์พื้นเมืองร้อยละ 14.9 มีเนื้อที่เสียหายร้อยละ 21 สาเหตุเนื่องจากฝนแล้ง สัตว์ศัตรูข้าว แมลง โรค และวัชพืช ร้อยละ 12, 34, 27, 12 และ 15 ตามลำดับ การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูข้าว เกษตรกรใช้น้อยมาก มีครัวเรือนที่ใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมี ร้อยละ 3 เท่านั้น ใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 16-20-0 และ 15-15-15 ในอัตรา 6-20 กิโลกรัมต่อไร่ เก็บเกี่ยวข้าวในเดือน กันยายนถึงพฤศจิกายน นวดข้าวโดยใช้วิธีฟาด ร้อยละ 93 นอกจากนี้ใช้เท้าเหยียบและไม้ทุบ ได้ผลผลิตข้าวเหนียวและข้าวเจ้าเฉลี่ย 172 และ 207 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ จากการจำแนกผลผลิตตามพันธุ์ พบว่าข้าวเหนียวชีวแม่จันให้ผลผลิต 263 กิโลกรัมต่อไร่ อาร์ 258 และ พันธุ์พื้น เมือง 175 และ 170 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนข้าวเจ้าพันธุ์พื้นเมืองได้ผลผลิตไร่ละ 208 กิโลกรัม ในด้านการกระจายผลผลิต เก็บไว้ทำพันธุ์ร้อยละ 5 บริโภคร้อยละ 93 ขายและใช้หนี้ร้อยละ 2 การเก็บเมล็ดไว้ทำพันธุ์ มีการ

คัดเลือกรวงและเมล็ดดีร้อยละ 59 การสีข้าวโดยนำไปสีที่โรงสีเล็ก ร้อยละ 91 ลักษณะข้าวที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการ คือ ต้องการพันธุ์ข้าวเหนียวร้อยละ 87 มีความสูงประมาณ 120-150 เซนติเมตร อายุเก็บเกี่ยวประมาณเดือนตุลาคม นวดง่าย ลักษณะเมล็ดยาวเรียวยาว และเมล็ดยาวค่อนข้างอ้วน คุณภาพเมล็ดนุ่มและมีกลิ่นหอม ในการปลูกข้าวไร่น้ำมีเกษตรกรที่ปลูกพืชแซมร้อยละ 39 พืชแซมที่ปลูกส่วนมากคือ ข้าวโพดร้อยละ 42 แดงไทยร้อยละ 29 นอกจากนี้ก็มีพืชผักสวนครัว พืชไร่ มีพวกถั่วต่าง ๆ งาม ข้าวฟ่าง เป็นต้น

กรมวิชาการเกษตร